

Zo ongeveer zal het gebeurd zijn:

Laat op de avond kwam Hetty rommelig thuis van haar filosofische kunstkring en raasde vervuld van wat ze over het leven en de dood had gehoord zijn kamer binnen zonder te kloppen. En deinsde terug. ‘Barend,’ prevelde ze, ‘Barend.’ Haar gezicht was verstard, haar mond was opengevallen. ‘*Barend!*’ Ze zag hem daar zitten, wijdbeens in zijn fauteuil die hij onder het licht had geschoven om zichzelf beter te kunnen bekijken! En achter hem al die kasten vol: duizenden boeken, het beste wat ooit door grote geesten was bedacht als het geen beesten waren tenminste! Haar adem stokte. Haar Barend – moederziel alleen in die fauteuil, zijn rug naar de boeken, en dat bleke gerimpelde losse vel strak als een trommelvlies in zijn hand op haar gericht! Als een futiel dreigement, een goedkope aanbieding! ‘Wat,’ fluisterde ze, ‘*wat!* Ben *jij* dat? Doe *jij* zoiets waar *ik* bij ben?’ Haar stem won aan kracht. Ze schreeuwde het naar hem uit: ‘WAT!?’ En Barend maar gelukzalig glimlachend naar haar kijken, en naar zijn hand, zijn langzaam bewegende hand. Gelukzalig glimlachend mompelde hij iets, ze vluchtte de kamer uit, knalde de deur achter zich dicht, stormde de twee trappen op naar haar slaapkamer.

Op haar slaapkamer smeed ze hijgend haar tas op haar bed onder het schuine dak. Haar hart bonsde en sloeg over, het gaf schrikbarende knallen. Voor de spiegel zette ze grote schrikogen op. ‘Bah!’ riep ze uit de grond van haar geteisterde hart, ‘bah! Dat ik dat nog te zien moest krijgen, zo’n domper op de bezieling van een overrompelende avond, ’s nachts om tien over twaalf! Alsof ik mijn buik niet vol had

van dat ding!’ Ze rukte haar jas open, schudde hem af en gooide hem achter zich op het bed, bij de tas. ‘Ja!’ riep ze. ‘Doe er een ander een plezier mee, als je zin hebt! Laat mij erbuiten!’ Haar handen zwaaiden in het wilde weg. ‘Bah! Ik wil hier weg! Ik *moet* hier weg! Meteen! Nu nog! Ik kan hier geen nacht langer blijven!’

Hoorde ze zijn stem, hoorde ze hem roepen? ‘Hetty, Hetty, Hetty!’ loeide het onder aan de trap. Was hij tot bezinning gekomen? Maar wat kon het haar schelen! Wat had ze nog met die man te maken? ‘Ik hou het niet meer,’ schreeuwde ze, ‘ik pak een mes!’ Ze rukte de deur open, liep de overloop op en schreeuwde gebukt in het trapgat: ‘Ga je weg! Wil je maken dat je wekomt!’

Nu luisterde ze ademloos en beklemd. Geen voetstap, geen deur die voorzichtig werd dichtgetrokken, niets dan de beangstigende stilte die zich verdiepte. Had daar beneden zo-even werkelijk iemand staan loeien en schreeuwen? Hoe moest ze het weten? Wie zou het haar kunnen vertellen, wie kon haar *helpen*? Ze zat op haar doorzakkende bed, een hand gravend in haar tas, graaiend naar sigaretten, naar de prachtige zilveren pen die ze van die jongen had gekregen, van die Hein, bij haar afscheid – die jongste van de redactie die haar op handen had gedragen zolang als ze daar werkte als acquisiteur, op *handen*. Was *hij* er nu maar, was er nu maar *iemand* om haar te strelen, te kalmeren, dat hoefde die Hein nog niet eens te zijn! Ze had de bovenste knopen van de beige wollen jurk losgerukt. De jurk die zo strak om haar lijf zat gegoten dat haar vrienden van de kunstkring van bewondering uit hun vel waren gesprongen. Ze hielden van haar, ze hadden respect voor haar – zo jeugdig, zo jong!

Ze zat breeduit op haar bed, haar jurk hoog boven haar blote knieën, ze griste woedend het boek van haar nachtkastje dat Barend haar die ochtend nog had gegeven: Moet je lezen! Moet je lezen! Lees het zelf maar! Ze kneep haar ogen halfdicht om de titel op de kaft te ontcijferen, echt iets voor Barend, zo’n boek dat zo klein was gedrukt. Ze trok aan haar sigaret, haar ogen traanden, haar wenkbrauwen trokken zich samen. Wat was dat voor boek dat Barend haar had gegeven omdat hij er zelf geen zin in had! Ze wist niet eens meer hoe het

heette. Ze was alles vergeten en haar ogen stonden in brand. De titel ging op in de vlekken van een gevlekte mist, wat was er aan de hand? Ze gooide het boek van zich af, gooide het naar zijn hoofd, waar het ook was, wist zij veel! Kon hij eens een keer horen hoe ze over hem dacht! Ze zwaaide, ze bestookte zichzelf in haar razernij, nam haar verhitte gezicht in haar handen.

Op weg naar huis was ze boordevol ongerepte geestdrift geweest en boordevol ongeduld. Ze had met Barend willen doorpraten over het leven en over de dood. Ze had met hem willen doorpraten over de symbolen van leven en dood waarmee tegenwoordig volgens die man de schilderkunst van vroeger doorzeefd was. Bijna alles betekent wat anders, had hij gezegd. Die man was een geleerde die daar alles van wist en nu wist *zij* niets meer. De schok had alles in één keer totaal uitgewist!

‘En nog steeds,’ zei ze hardop tegen zichzelf, ‘nog *steeds* brengt hij me in *verwarring*!’ Ze schrok van haar woorden, haar ontdekking van de waarheid van haar bestaan die in een flits tot haar diepste benarde zelf was doorgedrongen! Haar brein was totaal uitgerangeerd! Niet goed werd ze ervan, niet *goed*, van die man die haar telkens weer in de kou liet staan. Ze zou een boek over hem kunnen schrijven, over haar *situatie*, een boek zo dik dat niemand het zou willen lezen, of juist wel, uit nieuwsgierigheid, omdat het zo dik was! Als ze dat boek eens zou kunnen schrijven! Daaraan zou ze haar nachtrust graag willen opofferen!

Ze had haar pyjama aangetrokken, haar kimono eroverheen, ze ging de trap af naar de verdieping beneden haar slaapkamer, om in haar eetkamer tenminste naar de vertrouwde schilderijtjes te kunnen kijken, *haar* schilderijtjes, tekeningen, etsen van haar kinderen, de tweeling Nathalie en Natasja. Mooi dat ze waren, die dochters van haar, *mooi*. Klein en poezelig zaten ze naast elkaar op de bank, *haar* dochters, geschilderd door Herman ter A. die later, maar nee – hou op! – aan hem wilde ze nu niet denken, aan hem *helemaal* niet. En op die tekening ernaast waren het al lange slierten, Nathalie met de lippen verlegen opeen naast Natasja die het leven altijd zoveel makkelijk-

ker had opgevat. En Nathalie die zoveel talent had, zoveel gaven. Haar moederhart brak aan stukken, telkens als ze aan haar dacht.

Hetty rookte. Ze hadden hier samen gedanst, haar dochters, in deze kamer, de stoelen en tafels opzij. Duizend jaar geleden, ze waren nog klein. Ze bedachten hun eigen passen bij het schraperige geschetter van de krakkemikkige opwindgrammofoon, ze sprongen duizelingwekkend in het rond, ze gierden het uit bij de harmonica. Franse liedjes, ze verslonden ze, ze verstonden geen woord, of misschien verstond Nathalie een woord hier en daar, maar als ze iets begreep was ze veel te bescheiden om het te zeggen! En als dan zo'n plaat aan het einde bleef krassen en schraperen als schaatsen op het ijs, dan maakten ze een buiging en babbelden tegen elkaar in de taal die ze zelf hadden gemaakt en die niemand begreep: niemand mocht hun gebabbel begrijpen. Toen ze zo jong waren maakten ze de hele dag grapjes tegen elkaar!

Hetty had zich een glas jenever ingeschonken, om rustig te worden, ze had het glas leeggedronken. Dat had ze niet moeten doen. Ze had glazen wijn gedronken, na afloop van die lezing over leven en dood. Bij het 'genot van een drankje' hadden ze de inhoud van de lezing besproken en ze was in extase geraakt. Maar *ik* denk er anders over, had ze geroepen, op een gegeven moment, ze wist niet meer waarom. 'Als *ik* het voor het zeggen had!' Ze wist niet meer waarover ze zo anders had gedacht en wat deed het ertoe? Ze stak weer een sigaret op en dat had ze niet moeten doen. Ze moest niet zoveel roken. Ze had niet naar Barend moeten schreeuwen. Waarom had ze hem niet waardig de rug toegekeerd? Ze moest niet nog meer jenever drinken. En van al dat geschreeuw tegen hem had zij meer last dan hij. En als ze hem dat vertelde bleef hij onbewogen. Ze rookte, ze dronk, ze dacht aan haar dochters tot er tranen langs haar gezicht stroomden.

'Bel maar,' hadden ze gezegd, 'als je het moeilijk hebt of zo. Je kunt bellen op ieder uur van de dag en de nacht, heus, het is altijd goed, we slapen heel licht en bij ons is er altijd wel iemand die wakker ligt,' dat hadden de schatten gezegd. Ze wilde er geen gebruik van maken, al zeiden ze het nog zo vaak. Ze wilde niet bellen. Hoe kon ze bellen?

Hoe kon ze zonder in gejang uit te barsten vertellen wat ze nu had gezien, wat ze nog voor haar van tranen brandende ogen zag, dat beeld dat haar als vrouw in een hoek dreef en verpletterde!

Ze rookte, ze keek naar de foto aan de muur van de meisjes – de meisjes achter een groot beeld, een kunstfoto, in een studio gemaakt, vlakbij, om de hoek – ze wist nog hoe bang Nathalie was geweest voor die man onder die zwarte lap, hoe jolig hij ook tegen haar had gepraat. Moest je bij haar niet mee aankomen. Ze droegen nog strikken in het haar en een donkere jurk, allebei precies dezelfde, daar had ze al gauw een stokje voor gestoken. Ze moesten leren om onafhankelijk te zijn van elkaar, om onafhankelijk van elkaar in het leven te staan.

‘Nou, jullie hebben wel geboft,’ zeiden de mensen, ‘Nou! Twee tegelijk, prachtig uitgevallen, die vermaken elkaar, daar heb je later geen kind aan!’

‘O nee?’ had ze geroepen, ‘heb ik daar geen kind aan, aan die twee kinderen? Geef jij ze te eten als ik geen kind aan ze heb? En houd jij ze netjes in de kleren? Ik geen kind aan die meisjes!’

Nathalie, die altijd de knapste van de klas was ook al deed ze haar best niet, en Natasja, die altijd maar wegdroomde en guitig bleef, ook al zei zo’n leraar nog zulke flauwe dingen, van ‘Ben je weer in je zevente hemel, droom je weer van je droomprins?’ Hoe verliefder die leraren op Natasja waren, hoe flauwer wat er uit hun mond kwam. En Barend, die nooit met zo’n leerkracht wilde gaan praten als Nathalie weer zo diep ongelukkig thuiskwam. Barend, die zich altijd maar op sloot in zijn kamer en als je wat zei werd hij dadelijk kwaad. ‘Hoe wil je dan dat ik aan geld kom, als je me mijn rust niet gunt.’

Als ze het geratel van die typemachine in zijn kamer hoorden wisten de kinderen hoe ongenietbaar pappie zou zijn: zijn ongeschoolde rappe vingers trommelden hem in een bedenkelijk humeur. Als ze hem dan stoorden was het hek van de dam! En in die tijd verdiende zij nota bene – verdiende zij, *Hetty*, als veelgevraagd mannequin nog het meest!

Hetty dronk nog een glas jenever, haar maag golfde, haar gedachten gleden af naar haar zoon.

Ja, ik denk dat er een goede kans is dat haar gedachten op zo'n moment afgleden naar haar zoon Benjamin. Ik weet het bijna wel zeker, al zal ik het nooit kunnen bewijzen. Een biograaf moet zijn zekerheden aandurven. Hetty dacht aan Benjamin en altijd als ze aan Benjamin dacht, moest ze grienen – dat durf ik te wedden. In mijn verbeelding zie ik haar hete tranen storten terwille van die lieve zachte Benjamin die ergens in de barre kou van Canada op zijn trompet stond te blazen om aan de kost te komen – die trompet waarmee hij de buurt op stang had gejaagd, om van Barend en de meisjes maar niet te spreken! Na middernacht kreeg Benjamin het soms opeens op zijn heupen en het liefst na een dag waarop hij helemaal niets had uitgevoerd. Zoals die jongen urenlang doodstil op zijn bed kon blijven liggen! Haar Benjamin, die nu misschien wel voorgoed was verdwenen naar dat ijskoude gletsjerland en ze had niets van hem, niets dan dat piepkleine fotootje waarop hij naast Barend stond te zwaaien met die gouden trompet. Benjamin, die nooit een brief schreef, nooit een kaart stuurde.

Hetty luisterde. De buizen van de verwarming gaven onherkenbare klanken door van de benedenverdieping of waar ook. Dan een voetstap, dan gerommel vlak onder haar. Was Barend beneden nog aan het rommelen, of rommelde het buiten? Het hele huis rommelde en suisde. Haar oren zaten vol bijgeluiden. Hetty huilde, ze smolt weg in tranen. Ze kon hier niet langer blijven, alleen in dit huis met die man daar beneden van wie ze nota bene officieel was gescheiden, lang geleden, alle papieren getekend, het huis in der minne gesplitst, zodat er nooit ruzie kon komen. Bij die splitsing was Barend nog aardig geweest nota bene: een aardige, redelijke man, geen roofdier.

Een aardige man die onverzettelijk was in zijn eis dat hij de slaapkamer naast de hare zou houden. Zodoende hoorde ze alles wat zich daar afspeelde achter die gehorige muur. Alsof hij het erom deed, alsof hij trots was op zijn prestaties!

Gedachten aan Benjamin beukten als golven haar gemoed. Het kon niet waar zijn dat Benjamin, haar Benjamin, spoorloos was verdwenen, hoe plotseling en overhaast zijn vertrek ook was geweest: hij was toch ergens *gebleven*? Tweeëntwintig was hij geweest, de koning te rijk dat hij het aanbod kreeg om met een groepje in Canada te komen spelen – een van die mensen die hem in Amsterdam had gehoord en met wie hij beloftes had uitgewisseld van het soort dat doorgaans geen enkel gevolg heeft. Toen Benjamin de uitnodiging kreeg, wist hij niet hoe snel hij zijn biezen moest pakken, hoe sloom hij anders ook was. Daarna het bericht: veelbelovende jonge jazzmuzikant keert Nederland de rug toe – niet in de krant maar in een speciaal blad voor ‘lichte muziek’, een categorie die volgens Barend niet echt kon bestaan, want had iemand ooit ergens ‘zware muziek’ horen spelen? Hetty had het blaadje van de zoon van een buur gekregen. Ze had het nooit eerder onder ogen gehad. En hoewel de buurt de jongen niet had gehaat, had ze hem wel het heilige kruis nagegeven.

Een keer had Benjamin een ansicht gestuurd uit Toronto en daarop niets dan de groeten in hanenpoten. Daarna nog eens een bandje van zijn nieuwe groep, die veel beter speelde dan de eerste (stond in hanenpoten op het etiket geschreven, naast een datum die zelfs Barend niet had kunnen ontcijferen). Het ging goed, het ging steeds beter, hij dacht er niet over om naar Nederland terug te keren. Barend had verstrooid naar dat bandje gekeken en een paar keer ja gezegd, ja ja ja. En terwijl Hetty het bandje afspeelde, had ze een paar keer naar Barend, die niet eens luisterde, geroepen: ‘Maar er zit helemaal geen geluid op! Doe ik het verkeerd of zou hij de muziek hebben weggelaten?’

‘Om ons te sparen zeker,’ had Barend nonchalant geroepen, als een zogenaamd grapje. Toen het eindelijk tot hem was doorgedrongen wat ze bedoelde, had hij heel bedaard gezegd: ‘Nu heb je in elk geval alles voorgoed uitgewist.’

Je wist bij hem nooit wat gemeen was en wat laconiek.

Ze zou het zichzelf nooit vergeven dat ze Benjamins muziek had gewist. En ze had niet eens een adres om aan hem te vragen wat er op die cassette had gestaan.

De herinnering aan haar oude verdriet, het urenlang snikken in doffe schokken, was teruggekomen nu ze in nieuw verdriet was ondergedompeld en met haar hoofd in haar handen op haar bed zat, wijdbeens, vervuld van haar Benjamin. Nu maakte het verdriet haar rustig: het gaf haar rust. Met Barend had ze nooit over Benjamin kunnen praten. Misschien vond hij het wel fijn dat alles was uitgewist, toen – fijn dat zij zich van verdriet geen raad had geweten. Voor Barend was Benjamin toch nooit meer geweest dan een overdreven uitbreiding van wat hij tot dan als volmaakt had beschouwd: zijn gezin.

Maar veel later – die keer dat Benjamin ('Benny') een foto in kleur had gestuurd van zijn groep op tournee, zijn trompet, zijn gulle trotse verlegen lach – toen was Barends belangstelling danig gewekt. Voor het bezien van die foto had Barend zijn bril tot in zijn haar opgeschoven en had hij een vergrootglas genomen. 'Dat meisje naast hem,' had hij peinzend gezegd, 'zou dat zo'n Canadees meisje zijn? Zou hij niet eens een vergroting van haar kunnen sturen? Of een wat betere foto? Jammer dat ze niet wat dichterbij woont. Is dat haar donkerblond of is het roodachtig? Zo'n foto is toch nooit helemaal...' Hij was Siberisch gebleven bij de kwade woorden waarmee Hetty hem op zijn nummer probeerde te zetten. Hij had de foto weggelegd en hem bijna meteen daarna weer opgenomen, alsof hem een licht was opgegaan. 'Jammer,' had hij peinzend gezegd. 'Een heel aardig meisje, een heel aardig gezicht.'

'Ja, en wat dacht je dan?' had ze boos naar hem geroepen, 'dat dat meisje niet aardig zou zijn? Dat meisje zingt bij die troep!'

'Groep,' zei Barend, 'zo'n troep heet een *groep* – zo heet zo'n modern orkest.' Barend had met zijn hand vermoeid over zijn voorhoofd gestreken en hij had het nog eens herhaald: 'Een heel aardig meisje.'

Ze moest niet de hele nacht zo blijven denken: zoals het leven ging, ging het en zo was het gegaan. En ze moest geen druppel meer drinken, nu niet en voortaan evenmin.

In bed duizelde het haar en verwenste ze haar golvende lichaam. De stank van de brandende sigaret in haar asbak pijnigde haar zure keel, ze kokhalsde. Die geur van rottigheid en ellende! De sigaret zou bin-

nenkort uitgebrand zijn en ze moest niet zoveel roken en drinken.

Zoals ze haar vroegere echtgenoot onder die lamp had zien zitten, zo belachelijk blootgesteld zwelgend in eigenliefde – zo had ze hem nooit gezien. Had hij niemand bij zich vannacht dat hij zo hitsig was, zo *potsierlijk*?

Waar waren al zijn vriendinnen die zoveel mooier waren dan zij en hem zoveel gewilliger naar de mond praatten? Ze dacht dat ze de telefoon hoorde en hield haar adem in. Een auto stopte dicht bij de voordeur – stemmen midden in de nacht, zoals Natasja als nachtvogel wel door nachtelijke vogels was thuisgebracht, maar dit waren oudere stemmen die elkaar eindeloos over en weer goedenacht wensten en nog eens en nog eens en daarover moesten ze lachen. Mensen die avonturen hadden beleefd en gelukkig terugkeerden in hun eigen gelukkige huis!

Ergens in haar huis, in haar slaapkamer of haar zitkamer beneden, of misschien in haar keuken of misschien de wc – ergens moest ze haar bril hebben neergelegd, de bril die haar de vreselijke titel van dat vreselijke boek als het ware zou kunnen voorhouden, wat niet meer nodig was, want ze had hem zelf al bedacht: *Women in Love*. Waarom had Barend haar zo'n vreselijk dik boek te lezen gegeven, met zo'n titel en al die overdreven namen en al dat ingewikkelde Engels waartegen ze niet was opgewassen? Waarom, waarom, waarom: zou ze ooit iets leren begrijpen van die man? Zou hij haar ooit begrijpen?

3

De volgende dag waarschijnlijk: een bedachtzame klop op de deur en Barend schuifelde in zijn slonzige pyjama op zijn afgetrapte pantoffels bij haar binnen en nam plaats op een keukenstoel. Hij ging onderuit aan de tafel zitten, wachtend op wat komen zou, en Hetty stond op, van de weeromstuit.

‘Nou!’ riep ze, ‘nou!’

Haar keukenklok stond op kwart over negen.

Had die man in zijn leven ooit een belofte ingelost?

Ze ging koffiezetten, als iedere morgen. Een heel leven geleefd, wilde ze tegen de onderuitgezakte gestalte zeggen, en wat heb ik nu eigenlijk nog? Wat heb ik ervan overgehouden? Zeg jij het me dan als je het zo goed weet! Iedereen laat me toch zeker vierkant in de steek!

Terwijl het hete water neerdrupte in de filter herhaalde de vraag zich in haar geplaagde brein: Wat is er van mijn leven overgebleven? Je had liedjes genoeg die hetzelfde vroegen, maar denk niet dat die het antwoord gaven! Toch boden ze een klein beetje troost.

Barend wachtte geduldig, de geur van koffie opsnuivend, nog niet bij machte om te praten. Zijn hand bewoog zich naar een pakje sigaretten van haar. Hij peuterde een sigaret naar boven en stak het uiteinde in zijn mond. Hij legde het pakje terug op de tafel. In zijn in geen eeuwen gewassen pyjama zocht hij naar lucifers.

Hetty gaf Barend de lucifers die hij zocht, ze gingen weer zitten. Ze telde ze langzaam af op de vingers van haar hand: Jan en Jan had ze nog als vrienden, en Sietse, maar verder? Waarheen waren ze allemaal zo geruisloos verdwenen?

Jan, de leraar Engels die zo weinig van Shakespeare wist (om van de rest maar te zwijgen) dat je het niet voor mogelijk hield (had Barend gezegd). Ooit in zijn leven was hij met een of andere feeks in het huwelijk getreden aan wie hij zijn salaris moest afstaan. Daarvan gaf ze hem een paar gulden zakgeld om wat sigaren te kopen of een pakje tabak enzovoort enzovoort – Jan raakte niet over zijn echtgenote uitgesproken. Nu zag hij uit naar een vrouw van wie hij kon houden en daarbij mocht Hetty hem behulpzaam zijn.

Die Jan had ze nog en ook nog een andere Jan, die aardiger was en leraar aardrijkskunde, een vriendelijk persoon, een mooi lijf, weerbarstig krullend haar, een huis en een zeilboot en een vrouw met wie hij samen een kind had gemaakt en die bij hem was weggelopen. Op hem kon ze altijd rekenen, maar dat hij nooit een boek las maakte hem saai: ze hadden weinig gespreksstof.

En Sietse: ze had Sietse nog, een aardige man, een vriend door dik en dun en trouw als een hond. Uit eerlijkheid had ze hem gezegd dat ze niet verliefd op hem was, omdat hij te buikig was, zijn gezicht veel te rood en veel te veel iemand van feiten. Een rijke zakenman of ten minste gegoed, een boekhouder in hart en nieren. Hij steunde haar als ze het moeilijk had en zaagde haar door over zijn slimheid en hoeveel vrienden hij had in de hogere politiek, wat moest ze daarmee? Hij werd er geen *sprank* mooier van!

Hetty had koffie gemaakt. Ze schonk in en schoof de kop hardhandig naar Barend. De koffie plensde over de rand, het kon haar niet schelen. Ze schoof de suikerpot in Barends richting en rookte haar tweede sigaret.

Op wie kon ze nog rekenen in wat haar van haar leven restte?

Haar vriendin Willemien was een schat en als ze haar naam op haar lippen nam schoot ze vol. Willemien! Kom niet aan mijn Willemien, want als je aan mijn Willemien komt... Maar Barend kwam niet aan haar Willemien, integendeel, hij zat in zijn pyjama tegenover haar, zuigend aan de sigaret die hij van haar gebietst had en de rook van die sigaret naar haar toezwaaiend: 'Ik breng je er dadelijk een van mij terug, ik heb ze beneden.'

Hetty haalde haar schouders op: Je doet maar, alles is best. Wat ze gezien had, had haar te veel uit het lood geslagen. Haar woede had haar tot op de bodem leeggezogen en Barend bestond niet voor haar. Of liever: voor haar was hij vanochtend niets dan een dampende drol uit het gat van het donker geperst! Zoiets had ze hem over iemand horen zeggen en nu was hij het zelf. En al rookte hij elke sigaret van haar op tot het einde, haar zou het een zorg zijn!

Barend wist zelden of nooit wat er in haar omging.

'Je draagt het weer kort, hè?' zei hij tergend vriendelijk en langzaam van haar kastanjebruin getinte haar. 'Je hebt het weer kort laten knippen. Je bent zeker pas naar de kapper geweest.'

'Dat zie je toch.'

Barend kneedde zijn voorhoofd en gaapte. Hij zei: 'Het is nu al weer een poos geleden dat Tine is vertrokken en ik...'

Ze sneed hem ongezoeten de pas af. ‘Je weet heel goed dat ik daarover niets wil horen!’

‘Maar als Tine er was...’

‘Ik wil er niets over *horen*, ik wil niet dat je over Tine begint, ik wil niet...’

De ijskast trilde zacht op zijn roestende voeten, iets in de keukenkast trilde mee.

Barend grinnikte. ‘Weet je,’ zei hij, ‘als je in de Hema iets probeert te vinden en je vraagt het aan een van die meisjes...’

‘En over die meisjes van de Hema wil ik ook niets horen!’ riep Hetty wild.

Barend kwam tot bezinning. ‘Vond je dat dan erg,’ zei hij, ‘schrik je daar nog van, van zoiets als gisteravond? Ga weg,’ zei hij oprecht verbaasd en ongelovig. ‘Je weet toch wie ik ben! Ik doe er toch niemand kwaad mee? Zoiets trek je je toch zeker niet werkelijk aan? Over masturbieren is in vroegere medische boeken zoveel onzin geschreven en dat wil ik nu juist...’

‘Maar ik wil er niets over *horen!*’ riep Hetty.

‘Het verspillen van zaad,’ zei Barend, ‘als je dat leest...’

‘Maar ik wil niet dat je er tegen mij over *praat,*’ schreeuwde ze. ‘Begrijp je dat nou nog niet?’

Hij nam nog een sigaret uit haar pakje, stak hem tussen zijn blauwige lippen, stak hem met een van haar lucifers aan.

En zij? Wat deed Hetty om zich tegenover hem te handhaven?

Hetty rookte. Ze moest heen en weer blijven lopen, haar voeten sloffend op het zeil, ze kon ze niet stilhouden. Ga weg, ga zelf weg, weg uit mijn keuken, mijn buurt, mijn gezicht, onder mijn ogen vandaan, wat verbeeldde hij zich? Dacht hij dat het haar een *fluit* kon schelen wat hij op zijn kamer uitvoerde, met zichzelf of met een ander of met allebei? Maar de vreselijke nacht die hij haar had bezorgd, *dat* kon haar schelen! En nu slurpte hij behaaglijk van haar koffie en *zij* had geen oog dichtgedaan! Nu liet hij tot toppunt een boer! *Dat* kon haar schelen! Laat op je eigen verdieping een boer, bij je eigen kop koffie! Boer op je eigen verdieping de hele zaak aan elkaar dat alles in puin valt en laat mij met rust!

Barend zat scheef op de keukenstoel tegenover een foto van zijn gezin, ingelijst en vergroot. Zijn elleboog rustte op het tafelblad, arm omhoog, hand neerhangend als zo'n grijparm in zo'n vergaarbak op de kermis waarin je je goeie geld bleef gooien zonder dat ooit iets werd gegrepen dat niet op het laatste moment weer uit de grijpvingers terugviel, terug naar dat luilekkerland van schone schijn.

'Je klopt anders altijd aan, hè,' zei Barend vriendelijk en zonder verwijt, 'je was zeker vol van het een of het ander, dat je zo onbesuisd bin-
nenstoof.'

Dat was het ergste van alles: dat het hem altijd weer lukte om het zo te draaien dat *zij* zich geen raad wist. Dat het leek alsof ze die woede van gisteravond aan *zichzelf* had te wijten en dat hij zo goed was om haar die razernij te vergeven! (Ik denk dat ze bij deze gedachte met haar voet op de grond stampte en voor eens en altijd het besluit nam om niet meer op zijn insinuaties in te gaan, nooit meer en dat was dat.)

Wat moesten die boeken die hem aanstaarden op zijn kamer van de voorstelling hebben gedacht waarop hij ze gisteravond had getrakteerd! Dat wilde ze hem vragen, om het schaamrood naar zijn kaken te jagen! Al die grote schrijvers uit Duitsland en Frankrijk en Engeland die hij op zijn spektakel had getrakteerd zonder dat ze erom hadden gevraagd! Al dat mooiste wat er in de wereld ooit was gedacht en geschreven en alles onder een laag stof, want denk niet dat ook maar een van al die vriendinnen die zo dolverliefd op hem waren – denk niet dat ook maar een van hen ooit een stofdoek in de hand had genomen! Als *zij* niet af en toe ingreep, omdat ze het niet meer kon aanzien – al die aangekoekte borden en pannen in de keuken van wist zij hoe lang geleden... Hij wist dat ze het niet laten kon af en toe orde op zaken te stellen en van dat weten maakte hij dankbaar gebruik. En die vriendinnen lachten hartelijk in hun verliefde vuistje!

Ze moest hier weg, ze moest naar een ander huis omzien!

Ze had hem nog een kop koffie ingeschonken, afgewend van de aanblik die hij bood. Hij voelde zich heel erg thuis in die zogenaamde hulpeloosheid van hem! En hij wist maar al te goed dat haar drift niet

zou duren: daarvoor had hij een feilloos instinct.

Ze zat tegenover hem: een rare man met wie ze nog steeds onder één dak woonde, geen mens die er iets van begreep.

Maar er valt niets te begrijpen, zei ze tot ze blauw zag, we hebben gewoon samen dat huis dat van ons is, van ons samen, wat moet ik doen? *Hij* gaat in ieder geval nooit weg, dat weet ik wel zeker!

Een onbevredigende situatie. Het huis was een aantrekkelijk uitgewoond herenhuis bij het Sarphatipark, alles kraakte, verzakte. Ze hadden het zelf sinds de oorlog zo uitgewoond, de krakende planken gonsden van vroegere tijden. Als je goed luisterde kon je elke voetstap die daar ooit was verzet horen bonzen. Kon je het gehuil van de kinderen nog horen, kon je ze nog tegen pappie horen babbelen, kon je ze nog horen spetteren en plenzen in het bad. Ze dacht vertederd aan graaiende kinderhanden. Van het denken bekoelde haar drift. Maar wat dat voor man was die hier tegenover haar in haar keuken haar sigaretten rookte, haar koffie dronk, wist ze niet.

Ze kende hem nu vijftien jaar, als het niet meer was, die onbegrijpelijke man tegenover haar met wie ze getrouwd was geweest.

‘Een spelletje solo,’ had hij het eens genoemd wat ze hem gisteravond had zien verrichten, en ook wel ‘de sport van de koning als zijn dame is uitgeteld’, en als hij het zo hoogdravend zei, klonk het zelfs nog wel aardig. Knap met woorden was hij altijd wel. Hij praatte altijd over die dingen, hij maakte er altijd van die grappen over. Waarom was ze zo kwaad geworden? Waarom wond ze zich altijd weer op over wat hij *deed*?

Wat hij doet is toch *zijn* zaak, had Willemien gezegd, dat kan *jou* toch zeker niks *schelen*? Waarvan was ze dan zo *geschrokken*?

Ze wist dat ze een nuchter, zakelijk praktisch verstand had, maar ze was niet van *steen*! Als iedereen dat nu maar eens kon onthouden!

Barend was een aardige man, hij maakte haar soms aan het lachen. Hij rookte een derde sigaret uit haar doosje. En het was *waar* dat ze anders altijd bij hem aanklopte, daarin had hij *gelijk*. Hij zei: ‘Ik breng je die sigaretten zo terug. Kan ik nog een kopje nemen?’

Zich vasthoudend aan de tafelrand kwam hij krakend en steunend

vertraagd overeind en begon aan zijn tocht naar het koffiezetapparaat. Op de terugtocht morste hij uit de ratelende kop op de schotel. Tegenover haar tipte hij gedachteloos as in de gemorste koffie.

Hetty zei: ‘Er staat nota bene een asbak vlak voor je neus, nota bene.’

Barend verontschuldigde zich hoffelijk. Hij ving met zijn lepel een vel en hing het zorgvuldig te drogen over de rand van de kop: slappe was. Dat was weer zo’n grap van hem. Zijn geheugen werd er niet beter op, zei hij, en zij zei: ‘Dat van mij zeker wel!’ Inmiddels viel het hem op hoe haar lage borsten zich aftekenden in de zijden kimono die Natasja en Nathalie voor haar hadden meegebracht uit Singapore en hij bedacht dat hij dit binnenkort zou moeten missen – dit en nog zo veel meer, binnenkort in verhouding tot de tijd dat hij bestaan had, of geleefd of hoe je het wilde noemen. Binnenkort – als het licht zou doven en de dood toesloeg, maar hoe kon je het zo zeggen dat de woorden overeind bleven? ‘Hij heeft er geweest, en is niet meer,’ zo zei Roemer Visscher het. Welke frase je ook bedacht, ze veranderde niets aan de feiten en de feiten logen er niet om. Dood is het einde van leven, maar wie de gaafste zinsnede vindt blijft het langst op de been.

Als vertaler dacht hij aan het vermogen van de taal – geordende zinnen die een wereld in stand hielden en praters het zwijgen oplegden. En hoe zou dit huis eruitzien als hijzelf er niet meer was en iedereen kon binnenlopen om alles wat hij ooit had bedacht te vertrappen en uit te wissen! Slechte mensen die overal en altijd de overhand hadden: waar ook ter wereld maakten ze een ontielig kabaal. Barend zei zacht: ‘Soms schieten de lulligste dingen je opeens weer te binnen als je ze het minst kunt gebruiken – lullige liedjes, “Een heel klein huisje met een tuintje en...”’

Hetty was heftig gaan knikken: dit was gemeenschappelijk terrein. ‘En een bloempje voor het raam,’ zong ze meteen en zwaaide haar hoofd en haar haren. En ze zong: ‘Ik ben verliefd op een keukenmeid, ja ’t is waar, ja ’t is werkelijk waar.’ En Barend schudde geërgerd zijn hoofd: dat van de keukenmeid was een ander liedje, uit een andere tijd. Dit liedje heette ‘Een heel klein huisje met een tuintje’.

Hetty knikte: ‘En een meisje voor het raam – tralalalala, en dat

meisje heeft jouw naam. Uit dezelfde tijd.’

Hij moest lachen. ‘Denk je dat ze in die tijd een meisje voor het raam zetten? Kom nou! Ze zaten er wel, maar niet in een liedje. Het was “een bloempje voor het raam”.’

‘Was het dan toch een meisje in de keuken? En waar rijmt dat dan op?’

‘Ja, waar rijmt keuken op,’ vroeg Barend zich plotseling grinnikend af. ‘Waar zou dat nou op rijmen, in zo’n schets van het dagelijkse leven? Op naaimachine, denk ik, of koekenpan.’

‘Dat zijn toch geen rijmende woorden,’ zei Hetty verontwaardigd. Tot haar grote ergernis was Barend begonnen de melodie zo hard mogelijk te fluiten. Hij hield zijn vinger op. ‘En ergens in het midden,’ zei hij, ‘daar werd dat liedje een beetje schuin, zo noemden wij dat en we vonden het prachtig:

En dat is alles
Waarvan ik dromen kan
Iets dat zeker komen kan
Het ligt alleen aan jou

en dan kwam er een snelle tegenstem die zong heel insinuerend: “En een beetje aan mij.” En dat was het allerschuinste wat er in die tijd op de radio werd gezongen. En ik begreep het eerst helemaal niet en daarom heb ik het zo goed onthouden. Ik was gruwelijk naïef, *gruwelijk* naïef was ik in die dagen! Gruwelijk, zo naïef als ik was!’ Zijn stem had iets galmends gekregen, ze vertrouwde hem niet. Als het allemaal grapjes waren, wat hij zei... Wilde hij haar werkelijk vertellen hoe *naïef* hij toen was?

‘Het was maar goed dat ik in die tijd een vriendje had die het allemaal haarfijn kon uitleggen. Zijn vader was arts en zodoende wist die jongen hoe de kinderen worden gemaakt. En dat wilde hij mij wel vertellen. Dan doet de man zo dat ding van hem in dat ding van die vrouw, zei hij, en dan spuit hij dat vet bij haar binnen... Terwijl ik dacht dat mijn vader en moeder hele nette mensen waren!’